

НОВИТЕ СРЕДСТВА И ФОРМИ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКО ВЪЗПИРАНЕ - ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МИРНОТО РАЗРЕШАВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ СПОРОВЕ

Доц. д-р Тотко Симеонов Симеонов, катедра „Национална и международна сигурност“, факултет „ИН“, УниБИТ, имейл: e-mail: t.simeonow@unibit.bg, totko_1967@abv.bg

Резюме: Разгледани са някои от възможностите за усъвършенстване на методологията и използването на информационни технологии в образователния процес. Акцентът е върху намиране на адекватни пътища и способности обучение, отговарящи на променените ценности, начин на възприятие и мислене на поколението, израстващо в условията на информационна революция.

Ключови думи: стратегическо възпиране, технологично превъзходство, информационна революция, международни спорове.

NEW MEANS AND FORMS OF STRATEGIC DETERRENCE: CHALLENGES TO THE PEACEFUL RESOLUTION OF INTERNATIONAL DISPUTES

Assoc. Prof. Totko S. Simeonov, PhD, Department of National and International Security, Faculty of Information Sciences, University of Library Studies and Information Technologies, E-mail: t.simeonow@unibit.bg, totko_1967@abv.bg

Abstract: The paper explores several opportunities for enhancing the methodology and the application of information technologies in the educational process. The focus is placed on identifying appropriate approaches and methods of instruction that align with the transformed values, modes of perception, and thinking patterns of the generation raised amid the information revolution.

Keywords: strategic deterrence, technological superiority, information revolution, international disputes.

Въведение

С настоящият доклад авторът прави опит да разкрие същността на новите средства и форми за стратегическо възпиране, които влияят върху основният принцип на международното право – мирно разрешаване на международните спорове. Анализът на последните военни конфликти в Украйна и Близкия изток налага нови предизвикателства пред международната сигурност, като едно от тях е, че постигането на технологично и информационно превъзходство снижава прага за разрешаването на международните спорове с немирни средства.

Методология на изследването

При изготвянето на своя доклад авторът е използвал системният подход, като най-подходящ за изследване на взаимосвързани и сродни дейности, за тяхното съпоставяне, развитие и усъвършенстване. Реализирането на всичко това е постигнато с използването на

следните методи: на литературния обзор, на системния анализ и провеждането на научни експерименти.

Резултати

Двадесети век беше определен като векът на технологиите, докато настоящото столетие определено (поне до настоящия момент) се дефинира като векът на информационните технологии. Те, без съмнение, имат доминиращо положение в целия спектър на обществено полититически живот, като тенденции са тази доминантност да се задълбочи.

Новата среда за сигурност, породена преди всичко от разпадането на двуполюсния модел, като че ли изненада света. Ясната картина на глобално противопоставяне беше размита и традиционните рискове, заплахи и конфликти отстъпиха място на нов тип процеси в областта на сигурността, чието неутрализиране изисква търсене на политически стратегии и военни доктрини, радикално различни от познатите досега. Променят се характерът на войните и военните конфликти, техният обхват, цели, задачи, средствата и способите за воденето им.

За съжаение човечеството, въпреки хилядолетните уроци от историята, не е преодоляло налагането на силовите методи за постигане на целите на външната политика. „Войната, като продължение на политиката с други средства“ продължава да е актуелен модел на поведение на силните на деня. Стратегията на възпирането е по-скоро аргумент в международната политическа дейност, с използване на инструменти като активна и превантивна дипломация, посредничество и други, отколкото стратегия за водене на война само с военни средства. Със започването на военните конфликти по смисъла на международното право стратегиите за възпиране губят предназначението си – недопускане на въоръжена конфронтация. В условията на вече започнал конфликт те биха имали значение и ефективност доколкото страните биха се въздържали да използват определени оръжия и тактики, водещи до нарастване на бедстващото местно население до размерите на хуманитарна катастрофа.

Анализът на новата среда за сигурност би бил непълен, ако се разглеждасаме като политически промени откроя на миналия век. Те са решаващият фактор, но вече са история. Относително пълна картина на средата за сигурност би могла да се състави ако бъдат разгледани и актуалните данни за икономическото, технологичното, информационното, демографското, религиозното и екологичното състояние в световен и регионален мащаб. Средата за сигурност не е константа, нещо повече, тя е динамично променяща се величина.

Необходимо е постоянно да се търсят и да бъдат анализирани фактори, които биха били ключови за нея в краткосрочен и дългосрочен времеви хоризонт.

Съгласно речника на използваните термини в НАТО „възпирането е способност да се убеди потенциалния агресор, че загубите му от противопоставяне и/или въоръжен конфликт ще са по-големи от евентуалните му ползи. Възпирането представлява не само демонстриране на способности, отказващи даден играч на политическата сцена да осъществи определено действие спрямо друг, като го убеди, че цената на това действие ще се окаже по-голяма от потенциалните ползи.

Сили и средства за стратегическо възпиране са комплексът от стратегически фактори: военните сили и средства на субекта на възпирането, в съчетание сполитическите, дипломатическите, икономическите, информационните и други възможности на системата. Тук е мястото да разясня, че освен ясно възприетите във военната сфера термини (бълг. „възпирам/възпиране” и англ. „deter/deterrence”) се използват и други техни синоними, в които се влага принципно същия смисъл.

Основните видове стратегическо възпиране според средствата, с които се съществява то, са: ядрено възпиране, конвенционално възпиране, въздушно-космическо възпиране и информационно възпиране.

Ядрено възпиране: Основно и най-важно средство за стратегическо възпиране. Възпиращото действие на ядрените сили на страните, които ги притежават се основава на заплахата от използване им. Същността на ядреното възпиране се състои в това да се предупреди предварително потенциалния опонент за възможността от използване на ядрено оръжие срещу него и вероятните тежки последици като резултат от употребата му, с цел предизвикване на ужас у опонента. Ядреното оръжие не е единственият вид оръжие за масово унищожение (ОМУ). Към ОМУ се числят също така бактериологичните и химическите оръжия, но те нямат потенциала на ядреното оръжие, както и поради договореностите за забрана на тяхното разработване и разпространение, не могат да се причислят нито средства за стратегическо възпиране. Последният конфликт между Израел и Иран беше именно заради недопускането на картата на страните, притежаващи ядрено оръжие, да се появи една нова държава.

Трябва да се признае, че ядреното оръжие беше и е причината да няма глобален военен конфликт след втората световна война. В същото време, страни, макар и малки, но притежаващи ядрено оръжие и средства неговото употреба, са с гарантирана военна неприкосновеност.

Въздушно-космическо възпиране е приоритетна възможност на най-силните в икономическо и военно отношение страни. Развитието на космическите военни технологии

полага физическите основи за появата на възпирането с въздушнокосмически сили и средства. Това е възпиране най-вече със средствата на въздушно-космическите военни сили, които страни като Русия, Китай, САЩ и друго държави притежават. Развитието на военните технологии води до появата на нови средства, които могат да дадат временно преимущество на някоя държава спрямо останалите. Чрез тях се постига и много по-голяма синергия между основните домейни: суша, въздух, море, киберпространство, космос. Домейни, които бяха определени от НАТО като оперативни области, в които могат и следва да се еразглежда воденето на определени действия – както по възпиране, така също и по отбрана, а и по кинетично и некинетично въздействие върху евентуалния противник. (Стойчев, С., 2023 г.) Пример за това е появата на хиперзвуковата ракета тип „Орешник“ на Руската федерация. Притежаването на ракета с подобни характеристики, позволява чрез нея да бъдат нанесени високоточни удари по всяка набелязана цел, без да има възможност системите за ПРО (противоракетна отбрана) да реагират. Ракетата „Орешник“ може да се използва срещу цели със същия успех, какъвто може да бъде постигнат с използването на ядрено оръжие - преди Орешника имаше внушителна „дупка“ между конвенционалните и ядрените оръжия, където конвенционалните оръжия вече не можеха да помогнат, а ядрените оръжия бяха твърде мощни. (Стойчев, С., 2025) Ракетата беше демонстративно използвана в конфликта в Украйна. Тук смело можем да направим извода, че Руската федерация притежава ново средство за стратегическо възпиране, с ефекта на ядреното оръжие, но с много по-нисък праг за използване при разрешаване на външнополитически проблеми. Разбира се, това е временно предимство, до намирането на ефективно противодействие на ПРО.

Информационно възпиране - това е възпиране, което зависи от напредъка в информационната сфера и мощта на информационните технологии, а ефективността му – от времето и силата на информационната война (информационното въздействие). „Докато бързото и широко развитие на информационните технологии дава силен тласък на развитието на модерното общество, то също така носи нови проблеми в областта на националната сигурност – информационната сигурност. В бъдеще, широкомащабна информационна атака на „Електронния Пърл Харбър“ ще бъде достатъчна да наруши способността на противника да започне война. Тъй като информационната война притежава определен разрушителен ефект и въздействие, то също така показва нейния специфичен възпиращ потенциал.

През последните години информационните технологии се развиват с изключително бързи темпове. От средство за комуникация и оптимизиране на работната среда в офиса те се превърнаха в стратегически инструмент с приложение в промишлеността, финансовия и банковия сектор, държавната администрация, военната

област и др. Настъпилите промени в информационното взаимодействие, глобализацията и необходимостта от пренос на данни между потребители на големи разстояния, все по-широкото използване на интернет наложиха компютърните системи като основно средство за комуникационни дейности. Съвременното общество се възползва от възможностите на киберпространството, но в същото време функционирането му е зависимо от него. Нарастващата, дори доминиращата роля на киберпространството в съвременните форми на противопоставяне, налага изграждане на необходимите способности в това ново измерение на бойното пространство. Инцидентите в областта на киберсигурността стават все по-чести, по-мощни и по-комплексни, без да се съобразяват с национални граници. Те могат да причинят значителни щети на безопасността и икономиката в национален, регионален и глобален мащаб. Пораженията от оръжия за масово унищожение биха могли да се окажат по-малки от тези на кибератака. Голяма част от страните/държавите, известни като Велики сили влагат научен потенциал, инженерен потенциал, конструкторски потенциал, правят различни изследвания и опити за използването на ИИ в редица системи и платформи¹. Най-видими за обикновенните хора биват Големите езикови модели (LLM – Large language model), модели за генериране на изображения, видеа и аудио (забележителни са моделите за създаване на фалшиви видеа), модели за гласово разпознаване и т.н. Тези неща, макар и полезни, ни оставят с поредица от проблеми без ясни решения. Развитието на информационните технологии и задълбочаването на информационната зависимост на обществото неминуемо ще доведе до коренни промени на световния ред и най-вече на ценностна система на човечеството като цяло.

Конфликтът в Украйна демонстрира на най-високо ниво навлизането и прилагането на новите технологии във военното дело. Масовото използване на дронове промени съществено тактиката на бойното поле. В ход са навлизането на роботизирани комплекси управлявани и от изкуствен интелект. Живият войник постепенно ще бъде изместен от бойното поле. Това води до извода, че страни със значителен научен и индустриален потенциал също ще се сдобият с ново средство за стратегическо възпиране.

Заклучение

Несъмнено, предизвикателствата пред мирното разрешаване на международните спорове са много, а бурното развитие на информационните технологии ще ни изправи пред нови, още по-сложни проблеми. Изкуственият интелект може да бъде в помощ на мирния процес, но е възможно да излезе извън контрол, което ще доведе до непредвидими

¹ Стойчев, С., Операции в множество домейни / Multu Domain Operations - MDO, монография, изд. „ДиоМира“, С., 2023 г., ISBN 978-619-7696-14-1, стр. 113.

предизвикателства пред човечеството. И нека силата на правото да доминира пред правото на силата.

Литература:

1. **Стойчев, С.**, *Изкуствен интелект, ракетно-космически технологии, конвергенция – актуални аспекти на взаимно влияние*, доклад кръгла маса УниБИТ, януари 2025 г., стр. 9.
2. **Стойчев, С.**, *Операции в множество домейни / Multu Domain Operations - MDO*, монография, изд. „ДиоМира“, С., 2023 г., ISBN 978-619-7696-14-1, стр. 33.
3. STRATEGY, US Department of Defence, March 2022.
4. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%89%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0.